

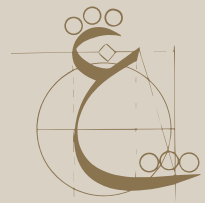

kadim

SAYI / ISSUE 10 • EKİM / OCTOBER 2025

IO

kadim

*“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”*

Kadim is that no one knows what came before.

kadim

Osmanlı araştırmalarına münhasır, altı ayda bir (Nisan ve Ekim) neşredilen, açık erişimli, çift kör hakem sistemli akademik dergi

A double-blind peer-reviewed open-access academic journal that is published semiannually (April and October) in the field of Ottoman Studies

SAYI | ISSUE 10 • EKİM | OCTOBER 2025

İMTİYAZ SAHİBİ | PROPRIETOR

Burhan ÇAĞLAR

SORUMLU YAZI İşLERİ MÜDÜRÜ | MANAGING EDITOR

Ömer Faruk CAN

İRTİBAT | CONTACT

Kadim • Sakarya Üniversitesi

Esentepe Kampüsü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, A Blok, Ofis: 110,
Serdivan/Sakarya (Türkiye) 54050

Telefon | Phone • 00 90 264 295 60 15

İnternet Adresi | Webpage • dergipark.org.tr/kadim • kadim.sakarya.edu.tr

E-posta | E-mail • kadim@sakarya.edu.tr

TASARIM | DESIGN Hasan Hüseyin CAN

BASKI | PRINTED BY

MetinCopyPlus • Artı Dijital & Baskı Merkezi

Türkocağı Cad. 3/A Cağaloğlu - Fatih / İstanbul

BASIM TARİHİ | PRINT DATE • EKİM | OCTOBER 2025

ISSN 2757-9395 • E-ISSN 2757-9476

ÜCRETSİZ | FREE OF CHARGE

Kadim'deki makaleler, [Creative Commons Atıf-Gayriticari 4.0 \(CC BY-NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır. Bilimsel araştırmaları kamuya ücretsiz sunmanın bilginin küresel paylaşımını artıracakı ilkesini benimseyen dergi, tüm içeriğine anında Libre açık erişim sağlamaktadır. Makalelerdeki fikir ve görüşlerin sorumluluğu sadece yazarlarına ait olup Kadim'in görüşlerini yansıtmazlar.

Articles in Kadim are licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 \(CC BY-NC\)](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) International License. Kadim provides immediate Libre open access to its content on the principle that making research freely available to the public supports a greater global exchange of knowledge. Authors are responsible for the content of contributions; thus, opinions expressed in the articles belong to them and do not reflect the opinions or views of Kadim.

“Kadim oldur ki
evvelin kimesne bilmeye”

DergiPark

EDİTÖR
EDITOR-IN-CHIEF

YAYIN KURULU
EDITORIAL BOARD

KİTAP İNCELEME EDİTÖRÜ
BOOK REVIEW EDITOR

YAZIM VE DİL EDİTÖRLERİ
WRITING AND LANGUAGE
EDITORS

İNGİLİZCE DİL EDİTÖRLERİ
ENGLISH LANGUAGE
EDITORS

TÜRKÇE DİL EDİTÖRLERİ
TURKISH LANGUAGE
EDITORS

MİZANPAJ VE SOSYAL
MEDYA EDİTÖRÜ
LAYOUT AND SOCIAL MEDIA
EDITOR

YAYIN SEKRETERİ
SECRETARIAT

Arif BİLGİN | Yükseköğretim Kurulu

Necmettin ALKAN | Sakarya Üniversitesi
Serpil ATAMAZ | California State University, Sacramento
Zahit ATÇIL | Boğaziçi Üniversitesi
Fatih BOZKURT | Sakarya Üniversitesi
Ömerül Faruk BÖLÜKBAŞI | Marmara Üniversitesi
Büşra ÇAKMAKTAŞ | Sakarya Üniversitesi
M. Talha ÇİÇEK | University College Dublin
Filiz DIĞIROĞLU | Marmara Üniversitesi
Ella FRATANTUONO | University of North Carolina at Charlotte
Selim KARAHASANOĞLU | İstanbul Medeniyet Üniversitesi
Miraç TOSUN | Karadeniz Teknik Üniversitesi
Kenan YILDIZ | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Ömer Faruk CAN | Sakarya Üniversitesi

Burhan ÇAĞLAR | Sakarya Üniversitesi
Burak ÇİTİR | Sakarya Üniversitesi
Mehmet KERİM | Sakarya Üniversitesi
Bünyamin PUNAR | Sakarya Üniversitesi

Didar Ayşe AKBULUT | Marmara Üniversitesi
İrem GÜNDÜZ-POLAT | Sakarya Üniversitesi
Hacer KILIÇASLAN | Sakarya Üniversitesi

Sedat KOCABEY | Sakarya Üniversitesi
Büşranur KOCAER | İbn Haldun Üniversitesi
Muhammed Emir TULUM | İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Büşranur BEKMAN ERKAN | Sakarya Üniversitesi

Yusuf İslam YILMAZ | Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Öztürk, Kurtuluş.
*Modern Bireyi Eğitmek:
 II. Meşrutiyet Dönemi'nde Tedrisat,
 Terbiye ve Eğitim.*

İSTANBUL: NOKTA KİTAP,
 2022. 445 SAYFA.
 ISBN: 9786258350302.

NERİMAN BEYZA KORU*

ÖZ ABSTRACT

Bu yazı, Kurtuluş Öztürk'ün *Modern Bireyi Eğitmek: II. Meşrutiyet Dönemi'nde Tedrisat, Terbiye ve Eğitim* adlı eserini ele almaktadır. Kitap, 1908-1924 yılları arasında eğitim dergilerinde yayımlanan metinlerden hareketle II. Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinin birey tasavvurunu ve bunun eğitim politikalarına yansımalarını incelemektedir. Çalışmanın, eğitimcilerin metinlerine dayalı çözümlemeleriyle literatüre özgün katkılar sunduğu; ancak kuramsal tartışmalardaki sınırlılıklar nedeniyle teorik derinliğinin görece dar kaldığı ve literatürle kurduğu ilişkinin de görece sınırlı bir kaynak çeşitliliğine dayandığı vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: II. Meşrutiyet, Eğitim Modernleşmesi, Modern Birey, Eğitim Dergileri, Eğitim Politikaları.

This review discusses Kurtuluş Öztürk's book *Educating the Modern Individual: Instruction, Discipline, and Education* in the Second Constitutional Era. Drawing on articles published in education journals between 1908 and 1924, the book explores how the people of the field in this period envisioned the individual and how their ideas shaped policies concerning education. It offers a valuable contribution with a detailed analysis of educators' writing. However, the book's theoretical discussions remain rather limited and its engagement with the wider literature relies on a relatively narrow range of sources.

Keywords: Second Constitutional Era, Modernization of Education, Modern Individual, Education Journals, Education Policies.

MAKALE BİLGİSİ | ARTICLE INFORMATION

Makale Türü: Kitap Değerlendirmesi | Article Type: Book Review
 Geliş Tarihi: 10 Mart 2025 | Date Received: 10 March 2025
 Kabul Tarihi: 28 Eylül 2025 | Date Accepted: 28 September 2025

ATIF | CITATION

Koru, Neriman Beyza. "Modern Bireyi Eğitmek: II. Meşrutiyet Dönemi'nde Tedrisat, Terbiye ve Eğitim". *Kadim* 10 (Ekim 2025), 253-258.
doi.org/10.54462/kadim.1679889

* Bağımsız Araştırmacı, nbeyzaarslann@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8883-8355.

Modern Bireyi Eğitmek

Meşrutiyet Dönemi'nde Tedrisat, Terbiye ve Eğitim

Kurtuluş Öztürk

Osmanlı siyasi tecrübesinde anayasal bir rejimin yeniden tesisi amacıyla 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet, Türk ulus-devletinin inşasında en kritik dönüm noktalarından biri olarak kabul edilir. Bu dönemde hukuk, idare, eğitim gibi pek çok alanda köklü reformlar hayata geçirilmiştir. Bu değişim sürecinin ayırt edici yönlerinden biri, yeni kimlik inşasıyla birlikte devlet ile tebaa arasındaki ilişkilerin yeniden tanımlanmasıdır.

Modern anlamda bir vatandaş tipolojisinin oluşturulmasında en kuvvetli araçlarından biri eğitim olarak görülmüş; II. Meşrutiyet'in çok sesli yapısı ve basın-yayın organları bakımından hareketli ortamı da bu çabayı etkinleştiren kanallardan biri olmuştur. Bu süreçte müfredatın ve ders kitaplarının muhtevası yeniden düzenlenmiş, modern pedagojik metotlar eğitim-öğretim uygulamalarına dâhil edilmiş ve süreli yayınlar

yoluyla ideal vatandaş ve birey anlayışı hem çocuklar hem de yetişkinler olmak üzere geniş halk kitlelerine ulaştırılmaya çalışılmıştır. Eğitim-öğretim uygulamalarındaki değişimin ve yeni bireyi tanımlamaya ve yetiştirmeye yönelik gösterilen olağanüstü çabanın, rejimin devamlılığını sağlama ve modern devleti inşa etmede stratejik bir önem arz ettiği aşikârdır. Tam da bu noktada, Osmanlı modernleşmesini anlamaya yönelik bir okumanın, kurumların dönüşümünü ele almanın yanı sıra söz konusu yeni bireyin teşekkülünü çözümlemeyi içermesi gerektiği söylenebilir.

Kurtuluş Öztürk'ün 2022 yılında yayımlanan *Modern Bireyi Eğitmek: II. Meşrutiyet Dönemi'nde Tedrisat, Terbiye ve Eğitim* kitabı, Osmanlı modernleşmesini birey üzerinden anlamaya yönelik çabaların dikkate değer bir örneğidir. II. Meşrutiyet dönemi eğitimcilerinin birey anlayışı ve bu anlayışın dönemin eğitim politikalarına etkisini incelemek amacıyla kaleme alınan kitap, yazarın İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi'nde 2020 yılında tamamladığı *II. Meşrutiyet Dönemi Eğitimcilerinin Modern Birey Tasavvuru ve Dönemin Eğitim Politikalarına Yansımaları* başlıklı doktora tezinin kitaplaştırılmış hâlidir. Çalışma kapsamında yazar, eğitimcilerin *Tedrisât-ı İbtidâiye [Tedrisât]*, *Terbiye ve Oyun*, *Terbiye*, *Millî Talim ve Terbiye Cemiyeti Mecmuası*, *Muallim* ve *Mir'at-i Maarif* adlı eğitim dergilerinde 1908-1924 arasında yayımlanan yazılarına odaklanmaktadır. "II. Meşrutiyet döneminin önde gelen eğitimcileri nasıl bir birey modeli önermektedir?" sorusundan hareketle yürüttüğü çalışmada, birey düşüncesini iki ana tema altında ele almıştır. Bu temalar; eğitimcilerin bireyi doğrudan duygu, düşünce ve beden gibi açılardan tanımladığı görüşleri ile sahip oldukları eğitim düşünceleri, bu düşünceleri besleyen bilgi kaynakları, bireyin yetiştiği çevresel faktörler olmaları itibarıyla

okulu ve öğretmenini nasıl konumlandıkları gibi eğitim odaklı alanları kapsamaktadır. Ayrıca incelenen bir konu da eğitimcilerin ortaya koyduğu birikim ve tekliflerin eğitim politikalarına ne derece yansdığıdır.

Kitap, sonuç bölümü dâhil toplam yedi bölümden oluşmakta ve her bir bölüm çok sayıda alt başlık içermektedir. Doktora tezinde kullanılan başlıklandırma sisteminin kitapta da sürdürüldüğü görülmektedir. Bu yönüyle eserin tez formatına daha yakın bir yerde durduğunu söylemek mümkündür.

İlk bölümde, Türk eğitiminin modernleşme serüveni ele alınmaktadır. Bölüm boyunca Osmanlı modernleşme tecrübesini doğru anlamanın, yetiştirilmek istenen yeni insanı keşfetmek için bir ön şart olduğu düşüncesi hâkimdir ve bu düşüncenin, çalışmanın teorik zemininin oluşturulmasında önemli bir payı vardır. Bu bölümde, erken Cumhuriyet döneminde günümüze kadar konuya dair kaleme alınan metinlerdeki Türk eğitim modernleşmesine yönelik bakış açıları ve yaklaşımlar kısaca ele alınmıştır. Öztürk bu süreci; medrese-mektep veya ulema-aydın gibi birbirine zıt olarak konumlandırılan olgu ve kavramların karşı karşıya getirildiği çatışma yaklaşımının benimsenmesi, eğitimdeki modernleşme sürecinin salt bir sekülerleşme süreci olarak okunması, Osmanlı ve Cumhuriyet tecrübelerinin kıyaslanması ve eğitimin, iktidarın varlığını devam ettirmeye yönelik bir sosyal disiplin aracı hâline gelmesi olarak özetlemiştir. Ayrıca bir parantez açarak II. Abdülhamid devrinin, kendinden önceki ve sonraki dönemlere göre “baskı”, “zulüm” ve “irtica” gibi kavramlar üzerinden ayrıştırıldığını vurgulamıştır (s. 13).

Yazar, literatürde tespit ettiği bu yaklaşımlara karşı çıkar. Bilhassa Osmanlı eğitim modernleşmesinin seküler bir zihni yapı üzerine inşa edildiği fikrini benimsememiş, konuyla ilgili farklı bakış açılarının savunulduğu kaynaklara referansta bulunmuştur. Bu referanslar arasında Benjamin Fortna sıklıkla yer alır. Fortna’nın, Osmanlı eğitim sistemini dinci/laik olarak kategorileştirmenin, bugünün etkisiyle geçmişi inşa etme çabası olarak gördüğünü vurgulamıştır (s. 34). Bununla birlikte, Osmanlı’nın ikili bir müfredat kurgulayarak hem güçlü rakibin “sihirli” silahına sahip olmak hem de kendi içeriğini üreterek yenilenme ve devam etme arzusu olduğu yaklaşımının altını çizmiş ve eğitimde modernleşme hareketinin yalnızca Batı’ya dönük bir uğraş olmadığını dile getirmiştir (s. 28).

Osmanlı eğitim modernleşmesine ve bu sürece yönelik tartışmalara da yer verdiği bu başlık altında yazar; konuyu farklı kaynaklar ve perspektifler ekseninde ele almasına rağmen tartışmalarında ağırlıklı olarak literatüre dayalı bir yaklaşım benimsemiş, şahsi kanaat ve değerlendirmelerine ise sınırlı ölçüde yer vermiştir. Aslında kitabın diğer başlıklarının yazımında da benzer bir yaklaşımın devam ettiği görülmektedir. Bu yönüyle yazarın tezde uyguladığı anlayışı sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Ayrıca bu durum, metnin akıcı bir üslupta ilerlemesinin de önüne geçmiştir.

İkinci bölümde ise II. Meşrutiyet atmosferinde sürdürülen tartışmalar üzerinden dönemin eğitimcilerinin terbiye anlayışı ele alınmıştır. Bu başlıktan itibaren, çalışma boyunca incelediği dokümanlardan elde ettiği bulgular ekseninde bir anlatı inşa etmiştir. Eğitimcilerin “Terbiye nedir?” sorusuna yönelik arayışları ve hangi yaklaşımlar üzerine bir eğitim felsefesi benimseceğine dair konular, bu başlığın gündemini oluşturmaktadır. Bu kısımda, İsmayıl Hakkı (Baltacıoğlu) ve Ziya Gökalp başta olmak üzere Necmeddin Sadak, Ömer Seyfettin, Satı Bey, Mehmet Zekeriya, Mustafa Şekip (Tunç), Ali Canib (Yöntem) ve Sadrettin Celal (Antel) gibi

öne çıkan pek çok ismin görüşleri ve tartışmalarına yer verilmiştir. Öne çıkan tartışmaların başında, “eğitimde millilik ve fennilik dikotomisinin” geldiği görülür. Terbiye kavramına ikili bir fonksiyon yüklendiği görüşünü iddia eden yazar, ikili fonksiyonlardan birinin maddi ve manevi tüm birikimlere odaklanırken diğerinin ise dünyaya açılmaya yönelik bir fikir üzere şekillendiğini söyler. Bu doğrultuda eğitimciler terbiyeyi tanımlarken “millî ve fennî terbiye” ile “ferdin topluma uyumu” olmak üzere iki vurguya odaklanmışlardır (s. 87). Yazara göre “millî ve fennî terbiye” tartışmalarını, Batı’dan gelen teknik bilgi ile Osmanlı’nın ahlâki ve kültürel mirasını bir araya getirme çabası olarak görmek mümkündür.

Eğitimde fennilik ve millilik tartışması, Ziya Gökalp’in *Muallim Mecmuası*’ndaki yazılarıyla başlamıştır. Yukarıda bahsi geçen eğitimcilerin her biri, kendi zaviyesinden bir terbiye anlayışı geliştirmiştir. Bununla birlikte yazar, Sadrettin Celal’in yaklaşımını, diğer yaklaşımlardan belirgin bir şekilde ayırır. Çünkü o, terbiyenin millî ve beynelmilel boyutlarının olmadığını, o günün koşulları içerisinde yalnızca 20. asır medeniyetinin var olduğunu ve terbiyenin de bu medeniyete uygun olması gerektiğini savunmuştur (s. 112). Yazar bu başlık etrafında, eğitimcilerin terbiye tartışmaları çerçevesinde kullandıkları kavramları, farklı milletlerin kullandığı biçimiyle doğrudan çevirerek tanımlamadığı çıkarımına ulaşmıştır. Bu noktada ise “millî” kavramını örnek vermiştir. Eğitimcilerin kavramı, ırk anlamını taşıyan bir kullanimdan ziyade inanç, tarih, kültür birikimini muhafaza eden ve ıslahı amaçlayan bir anlamda kullandıklarını tespit etmiştir (s. 112). Bu tespit, dönemin millilik anlayışıyla tutarlıdır.

Terbiye tartışmalarını, üçüncü bölümde eğitimcilerin okul ve öğretmen anlayışı takip eder. II. Meşrutiyet eğitimcileri Batı tecrübesini yakından takip etmiş ve bu kapsamda Avrupa’ya ziyaretler gerçekleştirerek oradaki okul örneklerini inceleyip benzerlerini İstanbul’da da kurma girişiminde bulunmuşlardır. Okula da yine bu perspektiften yaklaşan eğitimciler için okul, milletin prototipini oluşturacak “adam”ın yetişmesinde en belirleyici kurum olma özelliğini taşımaktadır. Bu doğrultuda okulun yanı sıra müfredat, program ve kademeler ile okulun fiziki ve sıhhi boyutu da kritik işlev yüklenen tartışma konularıdır (s. 115).

Bu konularda, eğitimcilerin hemfikir olduğu ve klasik döneme nispeten değişim gösterdikleri mesele “disiplin”dir. Eğitimcilerin benimsediği pedagojik yaklaşım, onların disiplin sağlamaya yönelik görüşlerini de şekillendirmiş ve klasik dönemde ceza merkezli olarak sürdürülen disiplin anlayışının, yeni dönemde başka araçlarla sağlanması gerektiği savunulmuştur. Bu teklif ve düşünce eğitim tartışmalarında genişçe yer almıştır. Yazar, disiplin tartışma ve pratiğine yönelik tekliflerdeki değişimi ekonomik ve siyasi sistemdeki dönüşümle ilişkilendirmiştir. Ekonomik rekabetin, ferdi yetkinliklerin ve iletişim dinamiklerinin geliştiği bir ortamda bireylerin daha esnek ve yüksek inisiyatif alma becerisine sahip olma beklentisi vurgulanmıştır. Disiplin anlayışındaki bu tutumun, söz konusu insanı yetiştirme isteğinin bir sonucu olarak geliştiği dile getirilmiştir (s. 123). Bu tespit yerinde olmakla birlikte, dönemin çocukluk ve birey algısındaki değişimin de disiplin anlayışındaki dönüşümü etkileyen unsurlar arasında bulunduğu görüşü, literatürle desteklenerek eklenebilirdi. Her bir alt başlık, ele aldığı temalar itibarıyla derinlikli tartışmalara açık olsa da kitapta bu konular, daha çok ortaya koyulan bulgular düzeyinde ele alınmış ve kuramsal veya eleştirel bir tartışma alanına taşınmamıştır.

II. Meşrutiyet döneminin yeni birey anlayışına odaklanan dördüncü bölüm, çalışmanın temel sorusuna odaklanması itibarıyla ayrı bir öneme sahiptir. Burada yazar, yeni toplumun kurgulanmasında öne çıkan iki başat aktörün “çocuk ve kadın” olduğunu vurgular. Çocuk, taşıdığı geleceğin yetişkini olma potansiyeli doğrultusunda anlamlandırılırken kadın ise

çocuğun birey olma sürecinde rol üstlenen en önemli eğitimci olarak görülmektedir (s. 187). Eğitimcilerin çocuğa yönelik düşüncelerine yer verilmeden önce dönemin çocukluk anlayışındaki değişimden bahsedilmiştir. Ancak bu kısım oldukça sınırlı tutulmuş ve daha ziyade eğitimcilerin çocuğa yönelik görüşleri ele alınmıştır. Oysa çalışmanın temel sorusuna odaklanan bu bölümün, dönemin çocukluk anlayışına ilişkin literatürü daha kapsamlı bir şekilde tartışması beklenirdi. Nitekim Batı toplumlarında da 20. yüzyılın “çocuk yüzyılı” olarak adlandırıldığı bilinmektedir. Araştırmada, çocukluğun yüzyılı olarak nitelendirilen zamana dair teorik tartışmaların daha zengin ve derinlikli olması anlamlı olurdu.

Bir sonraki bölümde yazar, eğitimcilerin fikir ve görüşlerinin politikaya ne ölçüde yansıdığı sorusuna cevap arar. Öncelikle II. Meşrutiyet döneminde sunulan tekliflerin bir kısmının dönemin uygulamalarında kısmen karşılık bulduğunu, önemli bir bölümünün ise Cumhuriyet döneminde uygulama imkânının olduğunu belirtir. Bu doğrultuda yazar belirgin bir şekilde, diğer birçok eğitim tarihçisinin de sıklıkla üzerinde durduğu gibi geç Osmanlı dönemi ile erken Cumhuriyet dönemi arasında sağlıklı bir sürekliliğin varlığına dikkat çekmektedir. Bununla birlikte iki rejim arasındaki en büyük farklılığın eğitim felsefesinde gözlemlendiğini ifade etmiştir (s. 328). Bu çıkarımın döneme ait metinlere dayandırılarak yapılması ise önemli ve özgün bir katkıdır.

Çalışmanın esas tartışma ve değerlendirmeleri, büyük ölçüde sonuç bölümünde yoğunlaşmaktadır. Kitap boyunca öne çıkarılmak istenen noktalara bu bölümde yer verilmiştir. Bu doğrultuda kitabın ortaya koyduğu ana düşünce, Osmanlı modernleşmesine yön veren zihni yapı ve bakış açısıyla ilgilidir. Yazar, Osmanlı modernleşmesinde klasik ve geleneksel olmak üzere “çift başlı” bir eğitim anlayışı bulunduğuna dair hâkim görüşe karşı çıkmakta ve bunun yerine birbirini tamamlayan ve ihtiyaçlar doğrultusunda şekillenen “çift yönlü” bir anlayışı savunmaktadır. Ona göre II. Meşrutiyet eğitimcileri, Batı tecrübesini yerel unsurlarla bağdaştıran özgün bir sentez oluşturmak için yoğun bir zihni mesai harcamışlardır. Nitekim bu düşünce kitap boyunca kendini göstermektedir.

Modern Bireyi Eğitmek: II. Meşrutiyet Dönemi’nde Tedrisat, Terbiye ve Eğitim, Osmanlı modernleşmesinin daha çok birey merkezli bir okumasıdır. Esasında Tanzimat’tan itibaren Osmanlı aydını için merkezî bir gündem teşkil eden “yeni bireyin/ferdin” inşası meselesi, farklı disiplinlerde pek çok çalışma tarafından konu edilmiştir. Buradaki “yeni ferdin” ne kadar “modern birey” olduğu ya da verilen mücadelede ikincisinin hedeflenip hedeflenmediği ise oldukça karmaşık ve kuşkuludur. Kitap, birey tasavvurunu doğrudan eğitimcilerin metinlerinden hareketle çözümlemesi ve araştırmanın birincil kaynaklarına yönelik tematik bir okuma yürütmesi bakımından literatüre özgün bir katkı sunmaktadır. Bununla birlikte, elde edilen bulguların, tasnif edilmesi ve betimlenmesinin yanı sıra kuramsal tartışmalar içerisinde konumlandırılması beklenebilirdi. Kuramsal tartışmaların sınırlı ve yüzeysel kalmasının başlıca nedenlerinden biri ise teorik çerçevenin oluşturulmasında başvuru kaynakların görece dar bir yelpazeye dayanmasıdır. Yazarın sıklıkla Benjamin Fortna, Şerif Mardin ve Niyazi Berkes gibi sınırlı sayıda kaynağa referans vermesi, kitabın teorik derinliğini kayda değer ölçüde daraltmıştır.

Eserde, eğitimcilerin önerdiği birey modeli yalnızca eğitimsel değil toplumsal ve siyasî bir yeniden yapılanmanın parçası olarak ele alınmıştır. Dolayısıyla çalışma, Osmanlı modernleşmesini tek boyutlu değil çok katmanlı bir süreç olarak değerlendirmeye imkân tanımaktadır.